

TÓBIÁS KRISZTIÁN

Kicsi gyíkokskák napoznak a lövészárookban

(RÉSZLETEK)

*„Mindenki megkísérli
hogy átbújjon a tű fokán
de egyik sem született tevének”*

Kassák Lajos

Meg fogsz fagyni. Mint a beton. Belegondoltál te ebbe? A csókai könyvtár raktárában, a legalsó polcon lévő *Egészségügyi Lexikonban* már láttam fagyott ujjú lábat. A szürkés árnyalatú bőrön fekete csíkok és fehér, pixelszerű foltok. Ez utóbbiak alighanem a lábujjak csonkjai. Még így, fekete-fehérben is eléggé visszataszító. Eléggé visszataszító ahhoz, hogy egyszer s mindenkorra mellőzzem az egész polcot további kutakodásom során. Mintha a fekete-fehér fagyott lábujjakról átterjedhetne a hideg, a fagyás és az a feketeség a polc többi könyvére is. Kúszna lapról lapra, betűről betűre, mint a gleccser, és gyúrne maga alá mindent és mindenkit, aki akár egy ujjal is hozzáér. Lehet, most majd megnézhetem színesben is. Történeteket is hallottam már a világháborúk északi frontjain harcoló katonák végtagjainak fagyásáról, de élőben még sosem volt szerencsém fagyott ujjú, lábujjú emberhez. Annak ellenére sem, hogy a lexikális kalandozásom után az utcán, barátaim szüleinél, főleg háborút járt nagyszüleinél sokáig figyeltem a kesztyűket, papucsokat, vajon ott van-e minden, aminek ott kell lennie. Pici jégtűk fogják keresztülszurkálni, kilyukasztani a sejtjeidet. Ha itthon maradsz, akkor is kilyugatnak, ha elmégy, akkor is. Ez a sorod. Alea iacta est. Meg van írva, bármit teszel, spriccelni fogsz. Az még nem tiszta, hogy a beton hogy szokott megfagyni, és hogy fogok szétspriccelni, de neki hinni lehet, az apja földrajztanár, biztosra vehető, hogy ért valamit ezekhez az északi ügyekhez, mi is történik távolodva a ráktérítőtől, közeledve az északi sarkkörhöz. Meg akartam kérdezni, hogy a gravitáció változásairól tudna-e érdeklődni, de lefoglalt ez a fagyás. Szinte éreztem, ahogy – mikor a rémült tömeg becipeli fagyott testemet valami meleg szobába, portásfülkébe (a portásfülkékben mindig meleg szokott lenni) – a sejtmembránokon képződött kicsi lyukakon keresztül a citoplazmától kezdve a lizoszómákon, riboszómákon keresztül, egészen az összes mitokondriumomig, minden lényeges összetevőm hirtelen megolvad, szétspriccel, egyre nagyobbra tágítva a lyukakat, mint száz meg száz miniatűr vízesés, és őslevesként, őspocsolyaként terül szét az Erie-tó és az Ontario-tó között, valahol félúton. Niagara

Fallsban, a vízesés melletti kis őrbódében. Talán ha portás lennék, a vízesés őre, akkor talán... Lehet, megpróbálok előre informálódni, hátha épp portást keresnek, talán felhívom a bátyámat, menjen és nézze meg, van-e ott egyáltalán őr, és ha igen, hány éves, ha öreg, nem akar-e épp most nyugdíjba vonulni? Valahogy kezelni kell ezt a kérdést. Mindenképp és mielőbb, még mielőtt betonná fagyok, lehet, már előre, csak a gondolattól. Azt kéne átgondolnom, mi lenne a jobb, pici jégtűk által belülről kifelé, vagy ólombetétes golyóktól kívülről befelé lyuggatódni. Már, ha van választási lehetőség. Márpedig egyelőre van. Úgy néz ki legalábbis. Megérkezett az útlevelem a bécsi kanadai konzulátusról. Mindez úgy, hogy még sosem jártam a monarchia fővárosában, a városban, amit állítólag, Európa Mekkáját, legalább egyszer mindenkinek látnia kell. Zarándokolni kell a bécsi karácsonyi vásárra, meginni egy kávét a téren, ahol magyar és szerb pincérek, egykori nagyreményű egyetemisták, közgazdászok, fehér kötényben szolgálják ki a megfáradt utast. Jugoszláviából kicsempészték az útlevelemet, a konzulátuson beragasztották, lepecsételték a vízjeles ívet, majd visszacsempészték. Ára 180 német márka. Ez idő tájt a havi fizetés átlag 3 német márka. Az előbbieket tükrében már a vízumra sem, a vízumon elterülő vízjelre sem tudok nézni. Mintha azt is ráfagyasztották volna a papírlapra. Fénylik. Mint az a bizonyos fény a jégcsapokkal teli légalagút végén.

-

mi is az hogy civilizáció / az ember bekeni magát valami zománccal és irtózni / kezd a tetvektől / mi is az hogy családi kapocs / az ember holmi selyemszalaggal meghosszabbítja a köldök- / zsinórját / mi is az hogy istentisztelet / az ember félni kezd hogy ne kelljen félnie / mi talpunkra szögeztük az országutakat s a nap jött / velünk az ürben arany mértföldlábakon / higyjétek el az elefánt nem nagyobb mint a bolha / a vörös nem vörösebb mint a fehér / s ha mégis mi azért mentünk / tovább kamaralógósz ha felállítjuk a mérleget ugyis mi / huzzuk a rövidebbet...¹ A két határ között, a „senki földjén” kinéztem magamnak egy telket. Apró, tenyérnyi füves részt, ahol majd egyszer házat építék. Otthont. Sárgaréppával, kecskéekkel. Tenyérnyi kis nyugalmat. Mint az a napokban kiderült, egész eddigi életem elfér egy nem túl nagy utazótáskában, előreláthatólag a további is elfér majd egy ekkora kis földterületen. A busz megállt, rágyújtottam. Mint a filmekben a halálraítéltek. Mély slukkuk. Ugyis mi húzzuk (szívjuk) a rövidebbet. Kassák. Kiterítenek úgyis. J. A. Ugyis. Én. Ezt a mai hajnalt szívesen kihagytam volna. Most le kellene írnom valahogy azt az érzést, amikor felszálltam a buszra és a párás ablaküvegen keresztül néztem, ahogy apám és anyám az állomáson állva, lélegzetvisszafojtva igyekeznek nem sírni, nem tombolni, nem kimutatni, hogy itt, most valami reménytelenül félrecsúszott. Elvégre, ha most elindul ez a busz, lehet, hogy évekig, évtizedekig nem fogunk találkozni.

¹ KASSÁK Lajos: *A ló meghal, a madarak kirepülnek* (részlet)

Ha elindul a busz, a fiuk, azaz én, mint háborús szökevény, soha nem jöhet vissza. A buszállomás kocsmárosa nemrég érkezett haza Boszniából. Felkerekedett, hogy hadiszákmányként hazahozott színes tévével, egyéb csecsebecsékkal korszerűsítse a talponállóját. A fekete-fehér tévé sarkában már kezdtek felsejleni az elektroncsövek szivárványszínű hullafoltjai. Ideje már lecserélni. Haladni kell a korrallal. Boszniában most ügyis sok üres ház van, valamelyikben hátha lesz egy magára hagyott színes televízió is. Lehegesztett cinkoporsóban hozták haza, és azóta sincs színes tévé a kocsmában. Maradt utána két árva kislány és sok szomjas vendég. De mindenki pótolható, mondta egykor Várady Fischer Hajnalka, az Újvidéki Színház művésznője, egykori osztályvezető tanárom, gondolom a kettős szereposztásra utalva. A kocsmá megy tovább. Még jó, hogy van, ami állandó, biztos pont az ember életében. Az egyetlen, ami biztos, hogy ügyis mi húzzuk a rövidebbet.

-

A repülőgép illata hasonlít svájci nagynéném egykori Citroënjének illatára. Minden nyáron jöttek. Nagybátyámmal délutánonként bepakoltunk a nyugati csodába és mentünk a Tiszára. Amíg úszott, többször is átúszta a Tiszát, mi, unokatestvéremmel, kagylókat belezünk, szárítottunk, néztük, hogy tárul szét a napon a kagyló két fele, mint két nagyajak, lehet, itt kezdődhetett szexuális érésünk, bár én inkább Ladi Kati kicsi buldózeireiről szóló versének olvasásától az Új Symposionban és Lantos László – Triceps ugyanott megjelenő erotikus kollázsainak látványától datálom felnőtté válásom kezdetét. A kagyló mint rózsaszín, gyöngyházfényű ajkak metaforát meg már megírta más (ld. Tolnai Ottó: A tengeri kagyló). A Citroën/Boeing illata, ha jól emlékszem a visszapillantó tükörről lógó zöld, fenyőformára szabott illatosítón lévő feliratra, alpesi fenyő. Lehet, hogy a kanadai fenyőnek is ugyanolyan az illata, mint az alpesinek? Némi olvadozó csokiillattal meghintve. Nem kizárt, hogy ez már inkább Pavlov-reflex, hogy a fenyőillatban, a metafizikai túlevelűk, tannenbaumok illatáról rögtön a csokoládé jut eszembe. A svájci csoki, amit nagynénémék szinte ipari mennyiségben, megjegyzem, sosem elég nagy mennyiségben szállítottak országról országra, csempészték, rejtegettek végtelen határellenőrzések közepette, a nyaraim egyik meghatározó gasztronómiai élménye. Mikor telefonáltak, a messzi hegyek, havasok mellől, hogy indulnak, csengőszóra megindult a nyálelválasztás. Ha határőr lennék, én biztos elkoboznám az összes svájci csokit. Nem gonoszságból, de biztos, hogy nem tudnám megállni, hogy ne gyűjtsem, tornyozzam magam köré, fölé, raktározzam be, hogy időnként rájárjak, egy-egy kocka, csík, sor erejéig, nap mint nap, munka végeztével, vacsora után, fogmosás előtt, talán még reggel is, kávé mellé. Az individuum néha könnyörtelenül eluralkodik, sejt szinten maga alá gyűri az embert. Ha lankad az éberségünk. Vajon a kanadai csokoládé milyen lehet? Hamarosan kiderül. Mellettem, jobbról, kipában egy kanadás magyar zsidó ül. Izraelben volt a rokonoknál, majd Magyarországon a temetőket járta végig

és most utazik haza. Röviden ennyi, a rendszerváltás óta minden évben ugyanaz az útvonal. De annál inkább érdeklő, hogy most hogy is van ez az egész balkáni mizéria. Valahol Trianonnál megállt az idő, majd folytatódott Auschwitzcal, ötvenhatal, majd ismét néma csend. A rendszerváltás bezavart egy kicsit, mert sokkal jobb volt, amikor a kelet-európai rokonság nem tudott olyan szabadon lófrálni a nagyvilágban és nem nyaggatták azzal, hogy nyáron meglátogatják, csak a repülőjegy olyan drága... Mintha a köztes időkben semmi, de semmi sem történt volna. Semmi emlékezetre méltó. Nem kizárt, ez titkoltan a honvágygal van összefüggésben. Egyre inkább meggyőződésemmé válik. Könnyebb elviselni az új haza idegenségét, esetünkben még talán a hideget is, ha a régiből csak a rosszra emlékezünk. Kanadában, ha hideg van, be lehet vackolódni a jó meleg szobába a takaró alá, nem úgy, mint annak idején, amikor a legfarkasordítóbb hidegben kellett földhöz lapulva fát lopni a TÉ-ESZ-ből. Ez igazán megnyugtató. Fegyver van magánál? Erre most, itt azért nem számítottam. Ld. fémdetektor, biztonsági ellenőrzés stb. És egyébként is. A Balkánon mindenkinek van fegyvere. Magánál van? Szinte már szégyellem magam. Milyen Balkáni vagyok én? Azzal akarok én itt hencegni, hogy tudok csevapot sütni, meg hogy úgy éltem le egész eddigi életemet, hogy bármikor leugorhattam a cukrászdába baklaváért? Ennyi? Csevappal meg baklavával ellenpontoznám a CNN tudósításait? Van magánál fegyver, ismétli hangosabban, már szinte kínosan hangosan, repülőn lévén még körömvágó ollóról sem ajánlatos beszélni, nemhogy fegyverről. Van. Megmutassam? Nem kell, csak kérdeztem. Szinte megnyugodni látszik. Mégiscsak élménydús utazás volt ez. Siratófal, Kozma utcai temető és végül lezárás-ként fegyveres balkáni felkelő. Elképzeli, amint magamra szíjazott c4-el üvöltve állok fel mellőle, visszakövetelve a birodalomnak Szentendrét vagy Tokió eljapánosodott (japanizálódott) szerbek lakta villanegyedét², miközben remegő kézzel tartom magasba a kioldószerkezetet. Sóhajt. Na végre valami érdekes is történik.

² Vö. Srbija do Tokija – Szerbia Tokióig. A szerb nacionalisták territoriális igényeit kifejező, gyakran idézett szlogen. Eredetileg 1991. május 29-én Marseille-ben megrendezett futballbajnokságon hangzott el, amikor a Jugoszláv Crvena Zvezda, legyőzve a Francia csapatot, továbbjutott a tokiói világkupa-bajnokságra. Több változata ismert: Srbija do Tokija, al’ preko Milvokija – Szerbia Tokióig, de Milwaukee-n keresztül. Az előbbi továbbgondolása, kulminációja. Srbija ko Nokia – Szerbia, mint a Nokia. Jelezve, hogy végül is Szerbia területe alig maradt nagyobb, mint egy Nokia mobiltelefon.